

*Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
ім. В. Н. Каразіна,
професору Житному Олександру Олександровичу
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022*

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора юридичних наук, професора
Щербаковського Михайла Григоровича
на дисертацію Сидоренка Дмитра Вадимовича
«Забезпечення прав учасників кримінального провадження під час
проведення судової експертизи»,
подану на здобуття наукового ступеня доктор філософії
з галузі знань 08 «Право», зі спеціальності 081 «Право»**

Актуальність теми дослідження. У діяльності органів досудового розслідування та суду важлива роль відведена захисту прав підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого та інших суб'єктів кримінального провадження. У цьому контексті на окрему увагу заслуговує питання щодо забезпечення прав учасників кримінального провадження під час проведення окремих процесуальних дій, зокрема призначення та провадження судових експертиз. Значення судових експертиз обумовлено тим, що ефективно вирішення завдань кримінального провадження неможливе без використання слідчим, прокурором та судом спеціальних знань обізнаних осіб. Їх застосування надає можливість вирішити питання, що не відносяться до категорії правових та знаходяться поза межами професійних знань вищевказаних суб'єктів. Аналіз слідчої та судової практики надає можливість стверджувати, що залучення експерта для проведення судової експертизи є однією з найбільш поширених процесуальних форм використання спеціальних знань під час кримінального провадження.

Незважаючи на численні наукові праці, враховуючи процес реформування кримінального процесуального законодавства України, механізм реалізації судової експертизи як основної форми використання спеціальних знань потребує подальшого дослідження та удосконалення. Окремої уваги

заслуговує питання щодо процесуального механізму забезпечення прав учасників кримінального провадження під час проведення судових експертиз.

Враховуючи викладене, можна дійти висновку, що дисертаційне дослідження Дмитра Вадимовича Сидоренка є актуальним та присвячено комплексному дослідженню теоретичних й практичних проблем забезпечення прав учасників кримінального провадження під час проведення судової експертизи.

Актуальність обраної теми дослідження аргументується й тим, що дослідження пов'язано із виконанням завдань, визначених у наукових програмах, планах, темах. Зокрема, дисертація відповідає положенням Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021), плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 р. № 756-р); Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020); пріоритетних напрямів фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права, визначених у Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані здобувачем, є обґрунтованими і достатньо переконливими. Об'єкт дослідження, як визначено дисертантом, становлять суспільні відносини, що виникають під час проведення судової експертизи у кримінальному провадженні. Предметом дослідження є процесуальний порядок забезпечення прав учасників кримінального провадження під час проведення судової експертизи.

Мета дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб із урахуванням сучасних положень кримінального процесуального законодавства України дослідити процесуальний порядок забезпечення прав учасників кримінального провадження під час проведення судової експертизи і на цій основі

сформулювати відповідні науково-практичні рекомендації.

Для досягнення поставленої мети сформульовано завдання та обрано методи дослідження. З точки зору методології дисертаційне дослідження Д. В. Сидоренка базується на діалектичному методі пізнання соціальних явищ і процесів, використано широкий спектр як загальнонаукових, такі і спеціальних правових методів наукового пізнання, які дали змогу оптимально врахувати специфіку об'єкта, предмета, мети й завдань дослідження. Визначені здобувачем методи використано у дисертації в їх взаємозв'язку і взаємозалежності, з доволі коректним підходом, що забезпечило належний рівень повноти, об'єктивності та достовірності результатів наукового пошуку. Вивченням тексту роботи Д. В. Сидоренка встановлено, що методологічним апаратом здобувач володіє вміло та вірно його застосовує.

Заслуговує на увагу проведений аналіз значної кількості наукових розробок та дисертаційних праць відповідно до предмету дослідження, які виконувалися в Україні та в іноземних державах, що вказує на врахування здобувачем наявних тенденцій розвитку теорії та практики судових експертиз, впровадження засад криміналістики та кримінального процесуального права.

Інформаційну та нормативно-правову базу роботи складають: Конституція і закони України, Кримінально-процесуальний кодекс України 1960 року, Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 року, постанови Пленуму Верховного Суду України, відомчі нормативні акти Міністерства внутрішніх справ, Міністерства юстиції України.

Сформульовані у дисертації висновки є науково обґрунтованими, а дисертаційне дослідження Д. В. Сидоренка виконане на належному науковому рівні, що відповідає вимогам, які висуваються до такого виду робіт.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень.

Результатам дисертаційного дослідження Д. В. Сидоренка характерний належний ступінь наукової новизни, який визначається тим, що на основі ґрунтовного вивчення законодавства, наукових праць, слідчої, судової та

експертної практики, у дисертаційній роботі комплексно досліджено теоретичні проблеми та практика забезпечення прав підозрюваного, обвинуваченого та потерпілого під час проведення судових експертиз. Під час розробки окремих положень дисертаційного дослідження здобувач проаналізував численну кількість наукових праць вітчизняних і зарубіжних фахівців у галузі криміналістики, судової експертології, кримінального процесу тощо.

У дослідженні сформульовано й обґрунтовано низку нових положень і висновків, зокрема *вперше*:

- доведено, що зміст засади змагальності сторін та свободи в поданні доказів і у доведенні перед судом їх переконливості слід поширити на потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, які вправі мати рівні зі сторонами обвинувачення та захисту процесуальні можливості для відстоювання своїх прав та законних інтересів;

- аргументовано на законодавчому рівні надати потерпілому, цивільному позивачу, цивільному відповідачу право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, а також звертатись до слідчого судді з клопотанням про проведення експертизи;

- встановлена необхідність процесуальної регламентації оскарження стороною захисту, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем ухвали слідчого судді про відмову в задоволенні клопотання про проведення експертизи.

Наведені вище й інші положення, пропозиції, які були удосконалені або дістали подальшої розробки у сукупності забезпечують належний рівень новизни рецензованої роботи.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих наукових працях. Основні положення та висновки дослідження оприлюднені в доповідях і виступах на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, круглому столі, зокрема таких: «Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття» (м. Харків, 19 червня 2020 року), «Актуальні питання

судової експертизи і криміналістики» (м. Харків, 15-16 квітня 2021 року), (м. Харків, 18 червня 2021 року), «Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів в умовах воєнного стану» (м. Харків, 22 червня 2022 року), «Теоретичні та прикладні проблеми судової експертизи і криміналістики» (м. Харків, 30 вересня 2022 року), «Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів» (м. Вінниця, 17 травня 2023 року). Таким чином, отримані та сформульовані положення, висновки, викладені у тексті дисертації апробовані здобувачем.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані у законотворчій діяльності під час внесення змін і доповнень до чинного КПК України; правозастосовній діяльності співробітників слідчих підрозділів, прокурорів, суддів, експертів; навчально-методичній роботі – для підготовки посібників та методичних розробок; навчальному процесі – під час викладання навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Актуальні проблеми кримінального та кримінального процесуального права».

Оцінка змісту, наукового рівня дисертації, рівня виконання поставлених завдань та оволодіння методологією наукової діяльності. Структура дисертаційної роботи Д. В. Сидоренка відповідає встановленим вимогам. Вона логічно структурована і складається з анотації, вступу, трьох розділів (що охоплюють дев'ять підрозділів), висновків, списку використаних джерел та додатків. Список використаних джерел складається з 351 найменування.

Текст дисертації виконано державною мовою.

Автор системно і логічно відобразив зміст наукового дослідження, який включає в себе послідовне вирішення проблем згідно предмету дослідження. Послідовно та змістовно розкрито мета і завдання дослідження з відображенням їх у висновках до розділів і загальних висновках, що сприяє легкості та цілісності сприйняття наукового доробку. Наукові положення та

висновки дисертаційного дослідження достатньо обґрунтовані здобувачем в тексті поданої праці.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати представленого дослідження. Анотація викладена державною та англійською мовами.

У *вступі* визначено об'єкт і предмет дослідження, його мету та завдання, наведено актуальність обраної теми та відомості про апробацію результатів дисертаційного дослідження та ін.

У *першому розділі дисертації* «Загальна характеристика механізму забезпечення прав учасників кримінального провадження» проаналізовано сутність, форми механізму забезпечення прав учасників кримінального провадження. Механізм забезпечення прав учасників кримінального провадження визначається як внутрішньо узгоджена динамічна система правових передумов, прав особи, що реалізуються завдяки діяльності державних органів, посадових осіб, які здійснюють кримінальне судочинство. Доведено, що механізм забезпечення прав учасників кримінального провадження реалізується у трьох формах: створення умов для належної реалізації особою власних прав; попередження та недопущення порушення прав; відновлення порушених прав (підрозділ 1.1). Автор визначає структурні елементи механізму забезпечення прав учасників кримінального провадження, якими є: об'єкт забезпечення, яким є права учасників; суб'єкти забезпечення – посадові особи, які здійснюють кримінальне судочинство або залучаються до нього та на яких покладено обов'язок забезпечення прав учасників кримінального провадження: дізнавач, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд; зміст забезпечення – діяльність посадових осіб щодо забезпечення прав учасників кримінального провадження (підрозділ 1.2). Значна увага у дисертації приділена органічному поєднанню конституційних та процесуальних прав учасників кримінального провадження, що забезпечуються під час кримінального провадження та служать гарантією від незаконного

обвинувачення, обмеження прав та інтересів особи (підрозділ 1.3).

Другий розділ дисертації «Правова сутність судової експертизи у кримінальному процесі» присвячено розкриттю поняття, форм спеціальних знань, процесуальної природи судової експертизи. Автор формулює спеціальні знання як наукові та практичні знання в різних галузях людської діяльності, крім правової, набуті в результаті спеціальної підготовки чи практичного досвіду, що використовуються з метою отримання доказової інформації. Слід підтримати висловлену думку, що дізнавач, слідчий, прокурор, захисник, суд за відсутності законодавчої вимоги про залучення обізнаної особи може використовувати наявні у нього спеціальні знання та навички для збирання та попереднього дослідження слідів злочину. Умовою, яка обмежує таку діяльність, як правильно зауважує дисертант, є недопущення знищення або зміни властивостей слідів злочину та відсутність у процесуальних документах будь-яких висновків за результатами попереднього дослідження (підрозділ 2.1). Слід підтримати позицію автора, згідно з якою поняття «спеціаліст» включає будь-яких обізнаних осіб, щодо яких в законі міститься вказівка на їх професійні ознаки та чиї спеціальні знання можуть використовуватися під час проведення процесуальних дій. До спеціалістів віднесено перекладача, педагога, психолога, лікаря, судово-медичного експерта. Формами використання спеціальних знань у кримінальному процесі дисертант вважає залучення експерта, залучення спеціаліста, перекладача, педагога, психолога, судово-медичного експерта, лікаря, витребування висновків ревізій та актів перевірок, допит обізнаних свідків та експертів, консультації та роз'яснення спеціаліста (підрозділ 2.2). В роботі відповідно до загальних положень судової експертології сутність судової експертизи як слідчої (розшукової) дії визначається як проведене експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду на основі спеціальних знань в галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла науково-обґрунтованого дослідження наданих матеріальних (матеріалізованих) об'єктів з метою встановлення обставин, які мають значення для кримінального провадження та

знаходять своє відображення у висновку експерта. Запропоновано класифікацію судових експертиз за процесуальними, методичними та організаційними підставами залежно від: об'єму дослідження; послідовності проведення; кількості експертів, які залучені для проведення дослідження; однорідності спеціальних знань, що використовуються; залежно від поставлених завдань; місця проведення експертизи (підрозділ 2.3).

У *третьому розділі* дисертації «Механізм забезпечення прав учасників кримінального провадження під час проведення судової експертизи» розглядаються процедури залучення судового експерта стороною захисту, яка здійснюється трьома способами: самостійним залученням експерта на договірних умовах, залученням експерта слідчим суддею, судом за клопотанням сторони захисту, залученням експерта ініціюванням клопотання про проведення експертизи стороні обвинувачення. Запропоновано загальну норму для обов'язкового залучення експерта, згідно з якою слідчий або прокурор зобов'язані забезпечити проведення експертизи, а слідчий суддя чи суд доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам, якщо обставини, які мають значення для кримінального провадження, можливо встановити виключно шляхом проведення експертизи (підрозділ 3.1). Дисертант обґрунтовано підкреслює, що зміст засади змагальності сторін та свободи в поданні доказів має розповсюджуватися на потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, які повинні мати рівні зі сторонами обвинувачення та захисту процесуальні можливості для відстоювання своїх прав та законних інтересів. На цій підставі пропонується законодавчо закріпити право вказаних осіб самостійно залучати експерта та оскаржувати ухвали слідчого судді. Висунуто пропозиції щодо необхідності процесуальної регламентації оскарження стороною захисту, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем ухвали слідчого судді про відмову в задоволенні клопотання про проведення експертизи (підрозділ 3.2). Розглядаючи отримання зразків для експертизи автор доводить, що за процесуальними ознаками, метою та змістом вказана процедура є різновидом

слідчих (розшукових) дій. Розроблено рекомендації щодо удосконалення отримання зразків для експертного дослідження. З метою удосконалення нормативної регламентації порядку отримання зразків для експертизи пропонується ст. 245 КПК України доповнити видами зразків для експертизи; підставами отримання зразків; операціями, які заборонено застосовувати під час примусового відбору; гарантіями забезпечення законних інтересів осіб, у яких отримують зразки (підрозділ 3.3.).

У висновках дисертації наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове розв'язання важливого наукового завдання, що полягає в комплексному аналізі наукових досліджень, положень чинного законодавства, судово-слідчої та експертної практики, розроблено теоретичні положення та науково обґрунтовані практичні рекомендації щодо забезпечення прав учасників кримінального провадження під час проведення судової експертизи.

Одержані в процесі дослідження наукові результати підтверджують покладену в його основу гіпотезу, а реалізовані мета та завдання дають підстави для висновків, рекомендацій, які мають теоретичне а також прикладне значення.

Дотримання академічної доброчесності. Під час ознайомлення з текстом дисертаційного дослідження Д. В. Сидоренка та науковими публікаціями за обраною темою фактів порушень академічної доброчесності не встановлено, усі запозичення містять відповідні посилання.

Все вищезазначене дозволяє позитивно оцінити розглядувану дисертаційну працю, встановити самостійність її виконання, визначити відповідний теоретико-методологічний рівень, наявність наукової новизни.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. При достатньо високому науковому рівні робота Д. В. Сидоренка не позбавлена окремих недоліків, що викликають відповідні зауваження. Тому вважаємо доречним звернути увагу на наявність у дисертації дискусійних чи таких, що потребують уточнення, пояснення або додаткової аргументації положень, які можуть бути предметом обговорення під час публічного захисту.

1. У визначенні спеціальних знань (стор. 21, 96, 137) автор вказує, що метою їх застосування є отримання доказової інформації. Доказова інформація, дані або докази у більшості випадків дійсно є результатом проведеного експертного дослідження. Однак існує велика кількість питань, що ставляться експерту, які мають орієнтуюче значення. Наприклад, встановлення по знайденому на місці події сліду-відбитку або відокремленої частинки загальних характеристик предмету, який їх залишив. Вказана орієнтуюча інформація важлива не в доказуванні, а для пошуку невідомого предмету за встановленими експертом ознаками. Тому, метою застосування спеціальних знань є не тільки доказова, але й орієнтовна інформація.

2. Автор підтримує позицію науковців, які вважають неприпустимим існування непроцесуальних форм використання спеціальних знань під час розслідування та висловлює можливість залучення обізнаних осіб до участі у процесі лише в чітко визначеному законом порядку (стор. 107). Вказана позиція суперечить як твердженням самого автора, так й усталеній практиці розслідування. Так, наприклад, до процесуальних форм автор відносить витребування висновків ревізій та актів перевірок. Дійсно витребування є процесуальною дією, однак формування таких висновків та актів відбувається за межами кримінального провадження обізнаними особами, які не мають процесуального статусу. Автор допускає, що дізнавач, слідчий, прокурор, захисник, суд можуть використовувати наявні у них спеціальні знання для збирання та попереднього дослідження слідів злочину але не вказувати про це у процесуальних документах. Це також є не процесуальною формою застосування спеціальних знань. Крім того, додамо, що на у слідчій практиці широко використовуються такі непроцесуальні форми використання спеціальних знань як перевірка за криміналістичним та іншими облікам, усні консультації спеціалістів та експертів, попередні дослідження слідів злочину та інші.

3. Автор розробив розгалужену класифікацію судових експертиз за різними підставами: залежно від об'єму дослідження; послідовності

проведення; кількості експертів, які проводять дослідження; однорідністю спеціальних знань, що використовуються; залежно від ступеню індивідуалізації об'єктів, що досліджуються; місцем проведення (стор. 136). Однак поза увагою дисертанта залишились експертизи, що класифіковані в нормативних відомчих інструкціях на підставі змісту спеціальних знань (криміналістичні, інженерні та інші).

4. Результати аналізу поняття та процесу отримання зразків для експертного дослідження дозволили автору дійти висновку про віднесення зразків для експертизи до речових доказів відповідно до ст. 98 КПК України (стор. 193). Слід зазначити, що речові докази як матеріальні об'єкти мають низку процесуальних ознак, вказаних у законі - знаряддя вчинення кримінального правопорушення, наявність на них слідів правопорушення. Таким характеристикам зразки для експертизи не відповідають. Крім того, речові докази мають ще одну важливу характеристику – вони неповторні, унікальні, їх неможливо замінити у кримінальному провадженні. Натомість вільні та експериментальні зразки для експертизи мають різне походження і можуть неодноразово відбиратись у різній кількості.

5. В роботі описуються численні положення щодо діяльності експертів, вибору виду експертиз та інші рекомендації. Розроблені автором пропозиції та висновки були би більш обґрунтованими, якби в тексті дисертації наводилися приклади із слідчої, судової чи експертної практики, що ілюструють викладений матеріал.

Наведені вище зауваження є приводом для подальшого обговорення складної проблеми. Відповідні положення можуть бути уточнені автором під час захисту дисертації. Разом із цим, слід відзначити, що висловлені зауваження не впливають на загальне позитивне враження від дисертаційного дослідження, яке є завершеною науковою працею.

Викладене дозволяє зробити загальний висновок про те, що дисертаційне дослідження **«Забезпечення прав учасників кримінального провадження**

під час проведення судової експертизи» є кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто здобувачем, вирішує важливе наукове завдання, є актуальним, завершеним, таким, що має теоретичну і практичну значущість та відрізняється науковою новизною. Дисертаційне дослідження відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а також вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а його автор **Сидоренко Дмитро Вадимович** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», галузь знань 08 Право.

Офіційний опонент:

**Завідувач кафедри кримінального процесу,
криміналістики та експертології
навчально-наукового інституту № 5
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

Михайло ЩЕРБАКОВСЬКИЙ

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 17:36:22 22.04.2025

Назва файлу з підписом: Щербаковський Відгук на дисертацію Сидоренка .docx.asice
Розмір файлу з підписом: 45.7 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Щербаковський Відгук на дисертацію Сидоренка .docx
Розмір файлу без підпису: 41.8 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: ЩЕРБАКОВСЬКИЙ МИХАЙЛО ГРИГОРОВИЧ

П.І.Б.: ЩЕРБАКОВСЬКИЙ МИХАЙЛО ГРИГОРОВИЧ

Країна: Україна

РНОКПП: 1864722638

Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 17:36:24 22.04.2025

Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"

Серійний номер: 5E984D526F82F38F0400000049647C0145E7D805

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Удосконалений

Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)

Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2025.02.05 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої
ради Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна,
професору Житному Олександру
Олександровичу
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата юридичних наук, професора,
старшого наукового співробітника науково-дослідної лабораторії
публічної безпеки громад факультету № 2 Донецького державного
університету внутрішніх справ Коваленка Володимира Вікторовича
на дисертацію Сидоренка Дмитра Вадимовича
«Забезпечення прав учасників кримінального провадження під час
проведення судової експертизи», подану на здобуття ступеня доктора
філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право**

Відгук підготовлено за результатами вивчення тексту рукопису дисертації Д. В. Сидоренка «Забезпечення прав учасників кримінального провадження під час проведення судової експертизи» та опублікованих ним за темою дисертації наукових праць.

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження. Пізнання події кримінального правопорушення вимагає використання не лише професійних правових знань, якими володіють сторони кримінального провадження та суд, але й спеціальних знань обізнаних осіб, у тому числі в формі судової експертизи. Судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду.

Відповідно до ст. 2 КПК України одним із завдань кримінального провадження є охорона прав, свобод і законних інтересів його учасників. Водночас, у спеціальній літературі проблеми забезпечення прав учасників кримінального провадження під час проведення судової експертизи, досліджені недостатньо, що зумовлює необхідність вирішення наукового завдання, яке полягає в комплексному дослідженні цієї проблематики.

Про актуальність дисертаційного дослідження свідчить і зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію підготовлено відповідно до положень Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021) та плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 року № 756-р); Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020); пріоритетних напрямів фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права, визначених у Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки.

Тему дисертації затверджено вченою радою юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна 19 листопада 2019 року (протокол № 4) (с. 18).

Окреслені обставини засвідчують актуальність обраної Д. В. Сидоренком теми дисертаційного дослідження.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Мета дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб із урахуванням сучасних положень кримінального процесуального законодавства України дослідити процесуальний порядок забезпечення прав учасників кримінального провадження під час проведення судової експертизи і на цій основі сформулювати відповідні науково-практичні рекомендації (с. 18-19).

Для досягнення вказаної мети здобувачем було поставлено 10 завдань, які безпосередньо корелюються з підрозділами, висновками до розділів та загальними висновками дисертації.

Об'єкт і предмет дослідження визначені досить вдало, що відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України до такого виду наукових праць.

Методологія дисертаційного дослідження за своєю сутністю ґрунтується на діалектичному підході до осмислення вирішуваних у ньому проблем. В дисертації було застосовано систему методів: формально-

логічний метод використано під час формулювання понять «механізм забезпечення прав учасників кримінального провадження», «спеціальні знання», «судова експертиза» та класифікації судових експертиз у кримінальному процесі (підрозділи 1.1., 2.1., 2.3.); системно-структурний метод застосовано при визначенні форм механізму забезпечення прав учасників кримінального провадження, структурних елементів такого механізму, дослідженні сутності спеціальних знань у кримінальному процесі (підрозділи 1.1., 1.2., 2.1.); історико-правовий метод застосовувався під час дослідження історичного аспекту розвитку інституту судової експертизи у кримінальному процесі (підрозділ 2.3.); метод юридичного аналізу використовувався для вивчення відповідних положень кримінального, кримінального процесуального законодавства та відомчих нормативних актів України (розділи 2, 3); порівняльно-правовий метод використовувався у процесі визначення системи заходів забезпечення прав учасників кримінального провадження під час проведення судової експертизи в Україні та інших державах світу (розділ 3); метод прогнозування застосовувався під час розробки пропозицій щодо удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства та практики його застосування (с. 20).

Належна методологія дослідження є підтвердженням достовірності наукових положень, висновків і результатів, викладених у рецензованій роботі.

Науково-теоретичним підґрунтям дисертації стали праці з кримінального процесу, криміналістики, судової експертології тощо як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Джерельна база налічує 351 найменування, що свідчить про досить вдало підібраний теоретико-методологічний матеріал.

Таким чином, сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації, мають достатній рівень обґрунтованості, що забезпечує їх достовірність.

Структура, обсяг та оформлення дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (351 найменування на 37 сторінках) і додатків (на 5 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 253 сторінки, із яких основний текст займає 194 сторінки. Додатки містять список публікацій Д. В. Сидоренка за темою дисертації (Додаток 1) та акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в освітній процес та науково-дослідну діяльність Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (Додаток 2).

Здобувач у загальних висновках, що завершують основний текст дисертації, підсумовує отримані результати та формулює ключові тези у вигляді пропозицій (с. 197–200).

Анотація відповідає змісту дисертації та належною мірою відображає її основні положення.

Дисертація оформлена згідно з нормативними вимогами і стандартами, які передбачені для такого виду досліджень. Робота написана державною мовою із дотриманням наукового стилю, що оптимально поєднує складові представленого дослідження. Положення, висновки та пропозиції, що містяться в науковій праці, характеризуються завершеністю, аргументованістю та послідовністю.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що за характером і змістом проблем, що розглядаються, дисертація є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням, в якому на основі сучасних положень кримінального процесу, криміналістики, судової експертології розроблено концептуальні засади та сформульовано рекомендації щодо забезпечення прав учасників кримінального провадження під час проведення судової експертизи.

Сформульовані в дисертації положення й рекомендації дали можливість отримати низку теоретичних положень, які мають істотне значення для науки кримінального процесу, і в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, пов'язане із удосконаленням процесуального порядку забезпеченням прав учасників кримінального провадження під час проведення судової експертизи.

Вивчення представлених Д. В. Сидоренком матеріалів дисертації дає підстави стверджувати, що ним сформульовані змістовні висновки, рекомендації і пропозиції, що виносяться на захист.

Зокрема, заслуговує на увагу висновок дисертанта про те, що під механізмом забезпечення прав учасників кримінального провадження слід розуміти кримінальні процесуальні гарантії прав особи, які регламентовані у чинному законодавстві та реалізуються дізнавачем, слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом під час здійснення кримінальної процесуальної діяльності задля охорони й захисту прав учасників кримінального судочинства (с. 197).

З огляду на правове положення суб'єктів кримінального процесу слушним є підхід дисертанта до їх поділу на декілька груп за критерієм можливих функцій в процесі доказування: 1) зобов'язані здійснювати кримінальне процесуальне доказування (дізнавач, слідчий, прокурор); 2) наділені правом самостійного збору доказів для реалізації функцій обвинувачення та захисту (потерпілий; підозрюваний; обвинувачений; засуджений; виправданий; особи, щодо яких вирішувалося (ється) питання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру; захисник); 3) що сприяють збиранню доказів (свідок, спеціаліст, експерт, понятий); 4) наділені правом оцінки доказів з метою вирішення кримінального провадження (суд) (с. 190).

Цікавими є пропозиції автора щодо надання права потерпілому, цивільному позивачу, цивільному відповідачу самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи та можливості їх звернення

до слідчого судді з клопотанням про проведення експертизи, як це передбачено ст. 244 КПК України стосовно сторони захисту (с. 176).

Окремої уваги та, у цілому, схвалення заслуговують сформульовані дисертантом пропозиції щодо вдосконалення законодавства: передбачити можливість допиту експерта з метою роз'яснення його висновку не лише під час судового провадження, як це передбачено ч. 1 ст. 356 КПК України, а й під час досудового розслідування (с. 110); у ст. 350 КПК України передбачити право експерта заявляти клопотання у тих випадках, коли для проведення дослідження можуть знадобитися матеріали, яких немає в кримінальній справі, а суд повинен їх витребувати (с. 158); у ст. 309 КПК України регламентувати процесуальний порядок оскарження стороною захисту ухвали слідчого судді про відмову в задоволенні клопотання про проведення експертизи тощо.

Практичне значення отриманих результатів. Сформульовані в дисертації теоретичні положення, пропозиції та рекомендації можуть бути використані: у науково-дослідницькій діяльності – як підґрунтя для проведення подальших досліджень у сфері забезпечення прав учасників кримінального провадження під час проведення судової експертизи; у законотворчій діяльності – під час внесення змін і доповнень до чинного КПК України; у правозастосовній діяльності – під час розробки відомих нормативно-правових актів, підготовки методичних рекомендацій щодо забезпечення прав учасників кримінального провадження у ході проведення судової експертизи; у практичній діяльності дізнавачів, слідчих, прокурорів, слідчих суддів, суддів; в освітньому процесі – під час підготовки навчально-методичних матеріалів для проведення занять із навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Актуальні проблеми кримінального та кримінального процесуального права» (засвідчено актом впровадження в освітню діяльність юридичного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна від 12 грудня 2024 року) (с. 23).

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях. Основні теоретичні положення і результати дисертаційного дослідження відображено у 10 публікаціях за темою дослідження, з них – 4 статті у виданнях, які входять до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б», та 6 тез доповідей і повідомлень на науково-практичних конференціях (с. 13-14; Додаток 1), що свідчить про достатній рівень їх апробації.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Під час вивчення дисертаційного дослідження та наукових публікацій автора фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації не виявлено. Дисертація Д. В. Сидоренка є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею. Викладені у ній положення, що виносяться на захист, розроблено дисертантом особисто.

Зауваження та/або дискусійні питання щодо положень дисертації. Позитивно оцінюючи рецензовану наукову працю, та відмічаючи її відповідність вимогам до робіт, які подані на здобуття ступеня доктора філософії уявляється за доцільне висловити сумніви щодо окремих її положень і висновків, які можуть служити підґрунтям для дискусій під час захисту дисертації.

До них відносяться наступні:

1. Дискусійною видається пропозиція дисертанта щодо доповнення ст. 245 КПК України переліком операцій, які заборонено застосовувати під час примусового відбору зразків (с. 195). На наш погляд, такого роду інформація буде перевантажувати норми чинного КПК України. Натомість вважаємо, що доцільніше було би розробити та затвердити у встановленому законом порядку спеціальну міжвідомчу інструкцію, яка б детально регламентувала процедуру примусового відібрання усіх видів біологічних зразків особи, а також містила б і перелік заборонених операцій.

2. На стор. 193 роботи дисертант пропонує доповнити ст. 98 КПК України ще одним різновидом речових доказів – зразки для експертизи.

Позитивно оцінюючи в цілому таку позицію автора вважаємо її недостатньо обґрунтованою, і такою, що потребує уточнення під час прилюдного захисту.

3. Наведене дисертантом на стор. 96 власне визначення «спеціальних знань» видається вразливим, через вказівку на отримання за результатами їх використання доказової інформації. Як відомо, під час проведення процесуальних дій з використанням спеціальних знань може бути отримана не лише доказова, а й орієнтуюча інформація.

4. На стор. 101 та 198 дисертації наголошується, що дізнавач, слідчий, прокурор, захисник, суд можуть використовувати власні спеціальні знання за відсутності в законі вимоги про обов'язкове залучення обізнаної особи. У зв'язку із цим цікаво було б почути думку дисертанта, чи достатнім є визначений чинним законодавством перелік випадків, коли для проведення процесуальних дій обов'язково залучається спеціаліст? Чи може навпаки, це питання занадто ретельно врегульовано і рішення про залучення або незалучення спеціаліста уповноважені особи мають приймати на власний розсуд?

5. Як зазначалося нами у тексті відгуку список використаних джерел становить 351 найменування, що дозволило дисертантові обґрунтувати зроблені висновки, пропозиції і рекомендації. Однак, при цьому автором використано значну кількість джерел, виданих російською мовою. На наш погляд дисертантові слід було би зосередити більше уваги на опрацюванні наукової літератури за авторства сучасних вітчизняних науковців, виданої у період дії чинного КПК України.

У той же час, слід наголосити, що висловлені зауваження й побажання здебільшого мають дискусійний характер і не применшують високої теоретичної цінності та практичної значущості дисертації Д. В. Сидоренка.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційне дослідження Сидоренка Дмитра Вадимовича на тему «Забезпечення прав учасників кримінального провадження під час

проведення судової експертизи» є завершеною, самостійною, кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачем досліджень, які в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, пов'язане з удосконаленням процесуального порядку забезпечення прав учасників кримінального провадження під час проведення судової експертизи, що має істотне значення для галузі знань 08 Право.

Робота відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а також Вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (із змінами), а її автор – Сидоренко Дмитро Вадимович – за результатами публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Офіційний опонент

старший науковий співробітник

науково-дослідної лабораторії

публічної безпеки громад

факультету № 2

Донецького державного

університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, професор

Володимир КОВАЛЕНКО

Підпис Коваленка Володимира Вікторовича засвідчую

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 13:47:09 29.04.2025

Назва файлу з підписом: Коваленко В._Відгук_Сидоренка Д..pdf.asice
Розмір файлу з підписом: 174.8 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Коваленко В._Відгук_Сидоренка Д..pdf
Розмір файлу без підпису: 179.1 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: КОВАЛЕНКО ВОЛОДИМИР ВІКТОРОВИЧ

П.І.Б.: КОВАЛЕНКО ВОЛОДИМИР ВІКТОРОВИЧ

Країна: Україна

РНОКПП: 2421717498

Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 13:47:09 29.04.2025

Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"

Серійний номер: 5E984D526F82F38F04000000DF492D0187859805

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Удосконалений

Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)

Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2025.02.05 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
професору Житному Олександру
Олександровичу
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022

РЕЦЕНЗІЯ

**офіційного рецензента, кандидата юридичних наук, доцента, доцента
кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
Рибалка Гліба Сергійовича
на дисертацію Сидоренка Дмитра Вадимовича на тему
«Забезпечення прав учасників кримінального провадження під час
проведення судової експертизи», подану на здобуття ступеня доктора
філософії в галузі знань 08 - Право за спеціальністю 081 - Право**

Актуальність теми дослідження. Дисертація Сидоренка Дмитра Вадимовича присвячена теоретичному аналізу процесуального механізму забезпечення прав учасників кримінального провадження під час проведення судової експертизи та визначенню перспектив його удосконалення.

Вивчення рукопису дисертації свідчить, що у цілому наукове дослідження виконане на достатньому рівні із застосуванням належних методів наукового пошуку, використанням репрезентативної теоретичної та емпіричної бази. Належна якість і змістовна цінність виконаного наукового дослідження підтверджується наступним.

Завданням кримінального провадження є не лише притягнення особи до кримінальної відповідальності. Важлива роль у діяльності органів досудового розслідування та суду відводиться захисту прав як підозрюваного, обвинуваченого, так і інших суб'єктів кримінального процесу. У цьому контексті на увагу заслуговує питання щодо забезпечення прав учасників кримінального провадження під час проведення окремих процесуальних дій. Ефективне вирішення завдань кримінального провадження неможливе без використання слідчим, прокурором та судом спеціальних знань обізнаних осіб.

Їх застосування надає можливість вирішити питання, що не відносяться до категорії правових та знаходяться поза межами професійних знань вищевказаних суб'єктів. Аналіз слідчої та судової практики надає можливість стверджувати, що однією з найбільш поширених процесуальних форм використання спеціальних знань під час кримінального провадження є залучення експерта для проведення судової експертизи.

Тому дисертант логічно зазначає, що враховуючи процес реформування кримінального процесуального законодавства України, механізм реалізації судової експертизи як основної форми використання спеціальних знань потребує подальшого дослідження та удосконалення. Окремої уваги заслуговує питання щодо процесуального механізму забезпечення прав учасників кримінального провадження під час проведення судової експертизи

Наведені обставини визначають актуальність теми дисертаційного дослідження.

Належний ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечено правильним визначенням об'єкта і предмета дослідження, коректним формулюванням його мети і завдань, адекватними й сучасними методами наукового дослідження. Результати дослідження, проведеного Сидоренком Д.В., видаються обґрунтованими, оскільки в роботі комплексно досліджено процесуальний порядок забезпечення прав учасників кримінального провадження під час проведення судової експертизи. При цьому використовувалися загальний діалектичний метод наукового пізнання дійсності та низка інших спеціальних наукових методів. Структура дисертації є цілком логічною, послідовною та відповідає обраній проблематиці дослідження. Виклад матеріалу є послідовним і системним, аргументація автора є переконливою, його позиція щодо вузлових питань теми – цілком виваженою й науково обґрунтованою.

Дисертаційне дослідження узгоджується з Національною стратегією у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 року

№ 119/2021) та плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 р. № 756-р); Стратегією національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020); пріоритетних напрямів фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права, визначених у Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки.

Загальна характеристика змісту дисертаційного дослідження.

Дисертація складається із анотації, вступу, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та двох додатків. Загальний обсяг дисертації становить 253 сторінки, із яких основний текст займає 194 сторінки, список використаних джерел складає 351 найменування. У дисертації отримано основні положення і висновки, які мають достатній для такої кваліфікаційної праці ступінь наукової новизни:

- доведено, що зміст засади змагальності сторін та свободи в поданні доказів і у доведенні перед судом їх переконливості слід поширити на потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, які вправі мати рівні зі сторонами обвинувачення та захисту процесуальні можливості для відстоювання своїх прав та законних інтересів;

- аргументовано на законодавчому рівні надати потерпілому, цивільному позивачу, цивільному відповідачу право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, а також звертатися до слідчого судді з клопотанням про проведення експертизи;

- встановлена необхідність процесуальної регламентації оскарження стороною захисту, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем ухвали слідчого судді про відмову в задоволенні клопотання про проведення експертизи;

удосконалено:

- поняття спеціальних знань у кримінальному процесі, якими слід вважати наукові та практичні знання в різних галузях людської діяльності, крім

правової, що набуті в результаті спеціальної підготовки чи практичного досвіду та використовуються з метою отримання доказової інформації;

- класифікацію судових експертиз: у залежності від об'єму дослідження; за послідовністю проведення; за кількістю експертів, які залучені для проведення дослідження; за однорідністю спеціальних знань, що використовуються; у залежності від поставлених завдань; за місцем проведення;

- регламентацію порядку отримання зразків для експертизи згідно до ст. 245 КПК України, яку запропоновано доповнити: а) видами зразків для експертизи; б) підставами отримання зразків; в) операціями, які можна застосовувати під час відбирання біологічних зразків; г) гарантіями забезпечення законних інтересів осіб, у яких отримують зразки для експертизи, включив участь захисника або понятих до процедури примусового відбирання біологічних зразків у підозрюваного (обвинуваченого).

- загальну норму щодо обов'язкового залучення експерта, згідно з якою слідчий або прокурор зобов'язані забезпечити проведення експертизи, а слідчий суддя чи суд доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам, якщо обставини, які мають значення для кримінального провадження, можливо встановити виключно шляхом проведення експертизи;

дістали подальшого розвитку:

- поняття механізму забезпечення прав учасників кримінального провадження, під яким розуміється кримінальні процесуальні гарантії прав особи, що регламентовані у чинному законодавстві та реалізуються дізнавачем, слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом під час здійснення кримінальної процесуальної діяльності задля охорони й захисту прав учасників кримінального судочинства;

- система форм механізму забезпечення прав учасників кримінального провадження, яка включає: а) створення особами, які здійснюють кримінальне провадження, відповідних умов для належної реалізації особою власних прав;

б) охорону – попередження та недопущення порушення прав; в) захист – відновлення порушених прав;

- структурні елементи механізму забезпечення прав учасників кримінального провадження: а) об'єкт забезпечення, яким є права учасників кримінального судочинства; б) суб'єкти забезпечення – дізнавач, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд; в) зміст забезпечення – діяльність вказаних владних суб'єктів щодо забезпечення прав учасників кримінального процесу;

- сутність судової експертизи як слідчої (розшукової) дії, що полягає у проведенні експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду на основі спеціальних знань в галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла науково-обґрунтованого дослідження наданих матеріальних (матеріалізованих) об'єктів з метою встановлення обставин, які мають значення для кримінального провадження та знаходять своє відображення у висновку експерта;

- положення, згідно якого дізнавач, слідчий, прокурор, захисник, суд за відсутності законодавчої вимоги про залучення обізнаної особи може використовувати наявні у нього спеціальні знання та навички для збирання та попереднього дослідження слідів злочину. Умовою, яка обмежує таку діяльність, є недопущення знищення або зміни властивостей слідів злочину та відсутність у процесуальних документах будь-яких висновків за результатами попереднього дослідження.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів представляється у тому, що теоретичні і практичні здобутки даного дослідження можуть бути використані у науково-дослідній сфері – для подальшого дослідження цієї теми, як підґрунтя для проведення подальших досліджень у сфері забезпечення прав учасників кримінального провадження під час проведення судової експертизи; у законотворчій діяльності: під час внесення змін і доповнень до чинного КПК України; у правозастосовній діяльності – під час розробки відомих нормативно-правових актів, підготовки методичних рекомендацій щодо забезпечення прав учасників кримінального

провадження у ході проведення судової експертизи; у практичній діяльності дізнавачів, слідчих, прокурорів, слідчих суддів, суддів; у освітньому процесі – під час підготовки навчально-методичних матеріалів для проведення занять із навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Актуальні проблеми кримінального та кримінального процесуального права».

Дискусійні положення дисертації. Надаючи загальну позитивну оцінку роботі Сидоренка Д.В., слід вказати, що у дисертаційному дослідженні мають місце й окремі дискусійні положення, які потребують обговорення.

На мою думку, зважаючи на перспективи інтеграції України до загальноєвропейської правової системи, автору варто було би звернутися до аналізу кримінально-процесуального законодавства європейських держав, таких як Франція, Іспанія, Швеція. Не було проаналізовано досвід розвинутих держав східного регіону. Також відзначу, що серед суб'єктів, відповідальних за реалізацію процесуальних гарантій забезпечення прав особи, зокрема й під час призначення та проведення експертизи у кримінальному провадженні, поряд з дізнавачем, слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом варто вказати також і посаду детектива (наприклад, оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених законом до підслідності Національного бюро, а також в інших справах, витребуваних до Національного бюро прокурором, що здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування працівниками Національного бюро, проводять старші детективи та детективи Національного бюро).

Втім, зазначені положення мають дискусійний характер і загалом не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, не знижують цінності та достовірності основних наукових положень, висновків і рекомендацій, висловлених у рецензованій науковій праці.

Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях. Робота пройшла належну апробацію. Основні теоретичні положення дисертації висвітлені у 10 наукових працях, з яких 4 – статті у наукових фахових виданнях

України та 6 – друковані тези наукових доповідей. Означені публікації досить повно й адекватно відображають основні положення й висновки дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Ознак академічного плагіату та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного дисертаном дослідження, не виявлено. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що дисертація виконана здобувачем самостійно, а сформульовані в ній положення і висновки обґрунтовано на основі особистих досліджень автора.

Загальний висновок. Дисертація Сидоренка Дмитра Вадимовича на тему «Забезпечення прав учасників кримінального провадження під час проведення судової експертизи» є самостійним завершеним дослідженням, виконаним на належному рівні, що відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024) «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України від 31 травня 2019 р. № 759), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Офіційний рецензент:

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Гліб РИБАЛКО

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 14:56:29 29.04.2025

Назва файлу з підписом: рецензія Рибалко-2-3.docx.p7s
Розмір файлу з підписом: 43.8 КБ

Перевірені файли:
Назва файлу без підпису: рецензія Рибалко-2-3.docx
Розмір файлу без підпису: 25.0 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: Рибалко Гліб Сергійович
П.І.Б.: Рибалко Гліб Сергійович
Країна: Україна
РНОКПП: 3008412814
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 14:56:26 29.04.2025
Сертифікат виданий: "Дія". Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг
Серійний номер: 382367105294AF9704000000668A0B00139F4903
Тип носія особистого ключа: ЗНКІ криптомодуль ІІТ Гряда-301
Алгоритм підпису: ДСТУ 4145
Тип підпису: Кваліфікований
Тип контейнера: Підпис та дані в одному файлі (CAAdES enveloped)
Формат підпису: З повними даними ЦСК для перевірки (CAAdES-X Long)
Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2025.02.05 13:00

*Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
ім. В. Н. Каразіна,
професору Житному Олександру Олександровичу
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022*

РЕЦЕНЗІЯ

**офіційного рецензента, доктора юридичних наук, доцента, професора
кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
Шайтуро Ольги Павлівни на дисертаційне дослідження Сидоренка Дмитра
Вадимовича «Забезпечення прав учасників кримінального провадження
під час проведення судової експертизи», подане на здобуття наукового
ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дослідження. Подальший розвиток України як правової та соціальної держави, а також інтеграція європейських стандартів кримінального правосуддя вимагають запровадження сучасних механізмів та дієвих гарантій захисту прав людини і громадянина, а також критичного аналізу й удосконалення існуючих підходів. Особливу увагу в цьому контексті привертає сфера кримінального судочинства, для якої законодавцем уже було створено комплекс інструментів, спрямованих на забезпечення законності та захист прав і свобод осіб, залучених до кримінального процесу. Однією із таких правових гарантій виступає засада рівності сторін кримінального провадження у своїх процесуальних можливостях, зокрема й щодо збирання доказів під час кримінального провадження. Аналіз чинних положень кримінального процесуального законодавства вказує, що процесуальний механізм залучення експерта у кримінальному провадженні стороною захисту є одним із засобів захисту особи від кримінального переслідування та збирання доказів. Проте, цей механізм залишається недосконалим, маючи ряд невирішених проблем, що

стають перепорою для реалізації засади рівності сторін кримінального провадження.

Актуальність теми дисертаційного дослідження підтверджується її узгодженістю із сучасними напрямками розвитку кримінальної політики держави. Зокрема завданням, визначеним у положеннях Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021) та плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 р. № 756-р); Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020); пріоритетних напрямів фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права, визначених у Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки.

Мета дисертаційного дослідження полягає у тому, щоб із урахуванням сучасних положень кримінального процесуального законодавства України дослідити процесуальний порядок забезпечення прав учасників кримінального провадження під час проведення судової експертизи і на цій основі сформулювати відповідні науково-практичні рекомендації.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, що виникають під час проведення судової експертизи у кримінальному провадженні.

Предметом є процесуальний порядок забезпечення прав учасників кримінального провадження під час проведення судової експертизи.

Слід відзначити, що тема дисертаційного дослідження, її структура та зміст повністю відповідають визначеному об'єкту та предмету дослідження та дозволяє досягти мети дослідження.

Наукова новизна дослідження. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є комплексним дослідженням, у якому сформульовано низку наукових положень, висновків і рекомендацій,

спрямованих на вдосконалення механізму забезпечення прав учасників кримінального провадження під час проведення судової експертизи:

вперше:

- доведено, що зміст засади змагальності сторін та свободи в поданні доказів і у доведенні перед судом їх переконливості слід поширити на потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, які вправі мати рівні зі сторонами обвинувачення та захисту процесуальні можливості для відстоювання своїх прав та законних інтересів;

- аргументовано на законодавчому рівні надати потерпілому, цивільному позивачу, цивільному відповідачу право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, а також звертатися до слідчого судді з клопотанням про проведення експертизи;

- встановлена необхідність процесуальної регламентації оскарження стороною захисту, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем ухвали слідчого судді про відмову в задоволенні клопотання про проведення експертизи;

удосконалено:

- поняття спеціальних знань у кримінальному процесі, якими слід вважати наукові та практичні знання в різних галузях людської діяльності, крім правової, що набуті в результаті спеціальної підготовки чи практичного досвіду та використовуються з метою отримання доказової інформації;

- класифікацію судових експертиз: у залежності від об'єму дослідження; за послідовністю проведення; за кількістю експертів, які залучені для проведення дослідження; за однорідністю спеціальних знань, що використовуються; у залежності від поставлених завдань; за місцем проведення;

- регламентацію порядку отримання зразків для експертизи згідно до ст. 245 КПК України, яку запропоновано доповнити: а) видами зразків для експертизи; б) підставами отримання зразків; в) операціями, які можна

застосовувати під час відбирання біологічних зразків; г) гарантіями забезпечення законних інтересів осіб, у яких отримують зразки для експертизи, включив участь захисника або понятих до процедури примусового відбирання біологічних зразків у підозрюваного (обвинуваченого).

- загальну норму щодо обов'язкового залучення експерта, згідно з якою слідчий або прокурор зобов'язані забезпечити проведення експертизи, а слідчий суддя чи суд доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам, якщо обставини, які мають значення для кримінального провадження, можливо встановити виключно шляхом проведення експертизи;

дістали подальшого розвитку:

- поняття механізму забезпечення прав учасників кримінального провадження, під яким розуміється кримінальні процесуальні гарантії прав особи, що регламентовані у чинному законодавстві та реалізуються дізнавачем, слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом під час здійснення кримінальної процесуальної діяльності задля охорони й захисту прав учасників кримінального судочинства;

- система форм механізму забезпечення прав учасників кримінального провадження, яка включає: а) створення особами, які здійснюють кримінальне провадження, відповідних умов для належної реалізації особою власних прав; б) охорону – попередження та недопущення порушення прав; в) захист – відновлення порушених прав;

- структурні елементи механізму забезпечення прав учасників кримінального провадження: а) об'єкт забезпечення, яким є права учасників кримінального судочинства; б) суб'єкти забезпечення – дізнавач, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд; в) зміст забезпечення – діяльність вказаних владних суб'єктів щодо забезпечення прав учасників кримінального процесу;

- сутність судової експертизи як слідчої (розшукової) дії, що полягає у проведенні експертом за зверненням сторони кримінального провадження або

за дорученням слідчого судді чи суду на основі спеціальних знань в галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла науково-обґрунтованого дослідження наданих матеріальних (матеріалізованих) об'єктів з метою встановлення обставин, які мають значення для кримінального провадження та знаходять своє відображення у висновку експерта;

- положення, згідно якого дізнавач, слідчий, прокурор, захисник, суд за відсутності законодавчої вимоги про залучення обізнаної особи може використовувати наявні у нього спеціальні знання та навички для збирання та попереднього дослідження слідів злочину. Умовою, яка обмежує таку діяльність, є недопущення знищення або зміни властивостей слідів злочину та відсутність у процесуальних документах будь-яких висновків за результатами попереднього дослідження.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації обумовлюється вдало підбраною методикою проведеного наукового дослідження, для виконання завдань дослідження та досягнення його мети використано комплекс як загальнонаукових, так і спеціальних методів (діалектичний, системно-структурний, юридичного аналізу, порівняльно-правовий, формально-логічний, прогнозування).

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що викладені у дисертації положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у: науковій діяльності – як підґрунтя для проведення подальших досліджень у сфері забезпечення прав учасників кримінального провадження під час проведення судової експертизи; практичній діяльності – під час розробки відомчих нормативно-правових актів, підготовки методичних рекомендацій щодо забезпечення прав учасників кримінального провадження у ході проведення судової експертизи; у практичній діяльності дізнавачів, слідчих, прокурорів, слідчих суддів, суддів; освітньому процесі – під час підготовки навчально-методичних матеріалів для проведення занять із

навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Актуальні проблеми кримінального та кримінального процесуального права», підготовки підручників та навчальних посібників; у законотворчій діяльності - під час внесення змін і доповнень до чинного КПК України;

Апробація матеріалів дисертації. Основні результати дослідження оприлюднені на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: III всеукраїнській науково-практичній конференції *«Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття»* (м. Харків, 19 червня 2020 року), міжнародній науково-практичній конференції-полілогу *«Актуальні питання судової експертизи і криміналістики»* (м. Харків, 15-16 квітня 2021 року), *круглому столі з нагоди 25-ї річниці Конституції України* (м. Харків, 18 червня 2021 року), всеукраїнській науково-практичній конференції *«Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів в умовах воєнного стану»* (м. Харків, 22 червня 2022 року), науково-практичній конференції *«Теоретичні та прикладні проблеми судової експертизи і криміналістики»* (м. Харків, 30 вересня 2022 року).

Повнота висвітлення результатів дослідження. Основні теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження викладено у 4 наукових статтях, які опубліковано у фахових виданнях України та тезах 5 доповідей на науково-практичних конференціях, у тому числі міжнародних.

Зміст та оформлення дисертації. Структура дисертаційного дослідження побудовано відповідно до його мети та поставленим завданням та складається із анотації, вступу, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та двох додатків.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Попри високий науковий рівень проведеного дослідження, у роботі все ж залишаються окремі дискусійні аспекти, які потребують додаткового уточнення.

1. У анотації до дисертації (с. 7) автор наголошує на виявленій під час дослідження проблемі, яка полягає у «Наявності труднощів у ході відбирання зразків для проведення експертизи стороною захисту, якщо вона звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею. Сторона захисту у даному випадку може не володіти спеціальними знаннями щодо особливостей відбору таких зразків. Разом з цим, вона не наділена владними повноваженнями для примусового виконання зазначеної дії». Однак, у самій дисертації присвячено не достатньо уваги обґрунтуванню причин такої проблеми та можливих шляхів її усунення, зокрема через розроблення конкретного механізму законодавчого її врегулювання.

2. У роботі автор наводить власне визначення поняття судової експерти як слідчої (розшукової) дії (с. 38 дисертації): «Сутність судової експертизи як *слідчої (розшукової) дії* полягає у проведенні експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду на основі спеціальних знань в галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла науково-обґрунтованого дослідження наданих матеріальних (матеріалізованих) об'єктів з метою встановлення обставин, які мають значення для кримінального провадження та знаходять своє відображення у висновку експерта». Однак таке бачення процесуальної природи судової експертизи є дискусійним, адже КПК України у якості слідчої (розшукової) визначає таку процесуальну дію як «залучення експерта» (ст. 243 КПК України), що на практиці оформлюється відповідною постановою слідчого або прокурора. Крім того судова експертиза проводиться не слідчим, а експертом, а тому віднесення її до категорії *слідчих* (розшукових) дій вбачається нелогічним. У зв'язку із тим, позиція дисертанта із цього питання потребує додаткового обґрунтування під час захисту.

3. Автор у висновках до дисертації наводить слушну думку про необхідність процесуальної регламентації оскарження стороною захисту, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем ухвали слідчого

судді про відмову в задоволенні клопотання про проведення експертизи. Поряд із цим, конкретні пропозиції щодо впровадження цього механізму у норми кримінального процесу у дисертації відсутні. Вказане, на нашу думку, підвищило б практичну значущість наукових результатів проведеного дослідження.

Поряд із цим, незважаючи на висловлені зауваження, які мають характер побажань, слід відзначити, що вони не впливають на загальну високу оцінку проведеного автором дисертаційного дослідження.

Загальний висновок. На підставі зазначеного слід констатувати, що дисертаційне дослідження Сидоренка Дмитра Вадимовича «Забезпечення прав учасників кримінального провадження під час проведення судової експертизи» є завершеною працею, містить науково обґрунтовані висновки та результати, виконують конкретне наукове завдання та має істотне значення для розвитку науки кримінального процесу, а отже відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний рецензент:

**доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінально-правових
дисциплін юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна**

Ольга ШАЙТУРО

ШАЙТУРО ОЛЬГА ПАВЛІВНА

Результат перевірки підпису	Підпис вірний
П.І.Б.	ШАЙТУРО ОЛЬГА ПАВЛІВНА
РНОКПП	3222006362
Організація (установа)	ФІЗИЧНА ОСОБА
Код ЄДРПОУ	
Посада	
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для даних від Надавача)	10:52:56 05.05.2025
Сертифікат виданий	КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер	5E984D526F82F38F04000000DADBB901017A4706
Тип носія особистого ключа	Захищений
Алгоритм підпису	dstu4145
Тип підпису	Кваліфікований
Формат підпису	CAdES-T
Сертифікат	Кваліфікований